

УДК 616-92: 616.43/45 (091)

ПРОФЕСОР АГАЛЛІ МИКОЛА ДМИТРОВИЧ**Корольов А.Г., к.вет.наук***Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», м. Харків*

Анотація. Стаття присвячена видатному вченому у галузі епізоотології і мікробіології, професору Харківського ветеринарного інституту та директору Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УСРР М.Д.Агаллі.

Ключові слова: ветеринарія, професор М.Д.Агаллі.

Постановка проблеми. Запропонована публікація розглядає життєвий і творчий шлях одного з фундаторів української ветеринарної науки, професора Миколи Дмитровича Агаллі. У наш час мало кому відоме це ім'я, хоча ця людина зробила суттєвий внесок у розвиток української ветеринарної науки.

Формування цілей статті. Аналізуються невідомі обставини життя та наукової діяльності професора М.Д.Агаллі, пов'язані з його діяльністю в Харківському ветеринарному інституті та Інституті наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УСРР.

Виклад основного матеріалу. Другий директор Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УСРР (тепер Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини») Микола Дмитрович Агаллі народився 27 вересня 1866 року за старим стилем у місті Таганрозі.

Треба відмітити, що фамілію Агаллі з двома «л» Микола Дмитрович став писати в студентські роки. До цього фамілія була з однією «л», в студентські роки з однією або двома «л», а пізніше вже з двома «л». До вступу в підготовчий клас Таганрозької гімназії, куди М.Д.Агаллі здавав прийомні екзамени у вересні 1875 року, він обучався грамоті дома. Потім сім років вчився в Таганрозькій гімназії.

В 1887 році М.Д.Агаллі вступає до Харківського ветеринарного інституту. Після першого курсу він одружується з актрисою Марією Костянтинівною Смирноюю (театральний псевдонім Доленко), яка з успіхом виступала в малоросійських театральних трупах М.Л.Кропивницького, М.К.Садовського, П.К.Саксаганського і М.П.Старицького.

Після закінчення повного курсу наук в Харківському ветеринарному інституті в 1891 році був затверджений в ступені ветеринарного лікаря.

Постановою ради професорів Харківського ветеринарного інституту М.Д.Агаллі був визначений асистентом терапевтичної клініки Харківського ветеринарного інституту. Через рік перейшов асистентом на бактеріологічну станцію при інституті, де працював до 1911 року, ведучи практичні курси по бактеріології із студентами і відрядженими в інститут лікарями. Переходу М.Д.Агаллі на бактеріологічну станцію передувало його відрядження в місто Переславль-Залеський Володимирської губернії. Про цей час в листі представника повітової управи на ім'я директора Харківського ветеринарного інституту професора А.О.Раєвського від 11 вересня 1892 року говорилось, що «ветеринарний лікар М.Д.Агаллі, асистент клініки Харківського ветеринарного інституту, запрошений був для лікування тварин, хворих сибіркою». «Завдяки відмінній діяльності пана М.Д.Агаллі, - говорилося у листі, - немало тварин, заражених сибіркою, видужало, а сама хвороба припинилася. Падіж тварин, у порівнянні з минулими роками, був незначний. Будучи вельми вдячна пану Агаллі за його діяльність по припиненню сибірки в Переяславському повіті, повітова управа ставить собі за обов'язок довести про це до відомості Вашої, милостивий государ».

В 1899 році М.Д.Агаллі був допущений до екзамену на ступінь магістра ветеринарних наук.

В період роботи асистентом бактеріологічної станції він був відряджений у Берлін, де працював у Коховському інституті у професора Вассермана, вивчаючи методи імунізації і серотерапії.

М.Д.Агаллі був також на службі в губернському земстві лікарем для відряджень по боротьбі з заразними хворобами тварин в Харківській губернії. З 1909 року став завідувачим губернською ветеринарною бактеріологічною станцією, яка пізніше була реорганізована у ветеринарно-бактеріологічний інститут, а у 1931 році у біофабрику. Наряду з виконанням основної задачі станції – напруження необхідної кількості ветеринарно-діагностичних і профілактичних препаратів –

М.Д.Агаллі на протязі багатьох років посилено займався науковими вишукуваннями по імунізації худоби проти чуми і добився в цьому значних успіхів. Йому присвоїли вчене звання професора, він ста признаним авторитетом не тільки серед практичних спеціалістів, але також в широких колах наукової ветеринарно-медичної громадськості.

В 1919 році він виступив з науковим звітним докладом за результатами дослідів протичумних щеплень в стадах великої рогатої худоби, який одержав високу оцінку на ветеринарному з'їзді у Новочеркаську.

В 1921 році його разом з О.В.Дедюліним ввели у склад протичумного комітету. Він був у президії І Українського з'їзду ветеринарних лікарів. Виїздив у закордонні відрядження. Обмінювався науковою інформацією з професором Вайнбергом із інституту Пастера в Парижі, з професором Целлером з інституту в Берліні, професором Грушко в Чехії та іншими.

Після уходу з ветеринарного інституту М.Д.Агаллі щорічно запрошувався на бактеріологічні курси для лікарів при ветеринарному інституті для читання лекцій по теорії імунітету і деяких заразних хвороб. Періодично з 1910 року він читав лекції для лікарів по бактеріології у Москві в інституті імені професора Г.Н.Габрічевського, в Херсоні на курсах для земських ветеринарних лікарів і в Харківському інституті медичного товариства на курсах лікарів-медиків.

У жовтні 1921 року М.Д.Агаллі був затверджений на посаді завідуючого кафедрою епізоотології і клініки інфекційних хвороб в Харківському ветеринарному інституті. 30 вересня 1921 року в документах, поданих на конкурс, М.Д.Агаллі писав, що у нього є кілька закінчених праць, а саме:

- 1) імунізація водними агресинами проти холери птиць;
- 2) реакція на проміжну речовину у сибіркових бактерій і деяких інших;
- 3) знегажування вісяної вакцини як новий метод для збереження її активності.

Після смерті першого директора Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР О.В.Дедюліна М.Д.Агаллі змінив виконуючого обов'язки директора інституту Г.О.Кудрявцева і став директором інституту в кінці 1925 року і одночасно завідуючим лабораторією (тоді кафедрою) мікробіології. В 1930 році очолив відділ вакцин і сироваток Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УСРР.

Парадокс М.Д.Агаллі як вченого полягав у тому, що у нього, не дивлячись на широку освіченість і наукове визнання, практично не було печатних праць, і з уходом із життя людей, які особисто його знали або чули про нього, виникла загроза, що колись ім'я його назавжди загубиться. Багатьом, правда, відомо, що він запропонував для зручності проведення щеплень тварин двохходовий кран, яким довгий час користувалися ветеринарні працівники - практики і який відомий як «кран Агаллі». Свій багатий практичний досвід він передавав усним шляхом.

В цей період при безпосередній участі професора М.Д.Агаллі і співробітників інституту були повністю ліквідовані в Україні чума і пошесне запалення легень великої рогатої худоби, різко скоротилась кількість інших небезпечних інфекційних захворювань. Інститут успішно виконував всі завдання по виробництву біопрепаратів і науково-дослідній тематиці. Значно виріс авторитет М.Д.Агаллі як здібного організатора, як директора і наукового керівника великого колективу.

М.Д.Агаллі являвся одним з головних засновників Інституту наукової і практичної ветеринарії у Харкові. При його безпосередній участі проходило узгодження всіх питань, зв'язаних з вирішенням будівництва інституту, вибором місця під будівництво, пошуком архітектурних рішень всього комплексу будівель і споруд, включаючи планування і внутрішній інтер'єр приміщень.

У співдружності з академіком архітектури А.Г.Молокінім вони створили прекрасний по тим часам будівельний ансамбль, який включає головний адміністративний і лабораторний корпус, віварій для піддослідних тварин і житловий дім для наукових працівників. В ознаменування завершення будівництва на його території по ініціативі М.Д.Агаллі були висаджені п'ять голубих ялинок, що добре вписалися в ансамбль.

В грудні 1930 року М.Д.Агаллі був заарештований органами ОДПУ. За місяць до цього економічне управління ОДПУ України повідомило про розкриття Всеукраїнської контрреволюційної організації ветеринарів і бактеріологів, керівний центр якої знаходився в Харкові, а широко розгалужена мережа периферійних осередків – по всій Україні. Органами ОДПУ затверджувалося, що контрреволюційна шкідницька організація ветеринарних лікарів і бактеріологів України на чолі з М.Д.Агаллі проводила роботу, направлену на підлив тваринництва соціалістичного сектору сільського господарства. Організація намічала на період інтервенції широку шкідницьку і диверсійну діяльність з метою знищення продуктивної худоби і кінського поголів'я шляхом зараження пасовиськ, водоймищ і фуражу культурами заразних хвороб. В руках організації, по твердженню ОДПУ, були зосереджені майже всі вирішальні республіканські і крайові командні висоти в практичній і науково-дослідній ветеринарії з метою нібито розповсюдження серед населення

масових епідемічних захворювань. Ця організація тісно співробітничала з аналогічною у Москві і ветеринарною вертушкою Києва. Всі вони одержали інструкції і вказівки з-за кордону, куди для зв'язку з іноземцями і професором Д.Ф.Конєвим, емігрувавши у Югославію під час громадянської війни, виїжджали Б.І.Обуховський (засновник лабораторії по вивченню туберкульозу Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР в 1926 році) і Г.О.Кудрявцев.

М.Д.Агаллі обвинувачували в загальному керівництві бактеріологічним шкідництвом на Україні, адже ні одна вакцина або сироватка не могла бути випущена для потреб тваринництва без попередньої апробації в лабораторії, яку очолював М.Д.Агаллі.

28 червня 1931 року М.Д.Агаллі постановою колегії ОДПУ був засуджений і приговорений до розстрілу з заміною ув'язненням в концтабір строком на 10 років.

5 січня 1937 року за протоколом особливої наради при наркомі СРСР М.Д.Агаллі після відбування частини строку в Карагандинському виправно-трудовому таборі був звільнений. Йому запропонували роботу в Українському інституті експериментальної ветеринарії у Харкові, але він відмовився. У спогадах Я.Ю.Васильця, засудженого разом з М.Д.Агаллі, він працював в селищі Долинка Карагандинської області за вільним наймом, де і помер у 1945 році.

Визначенням колегії Верховного Суду СРСР від 12 січня 1960 року М.Д.Агаллі був повністю реабілітований.

Висновки

Ім'я одного з фундаторів української ветеринарної науки професора Миколи Дмитровича Агаллі належить до числа тих людей та визначних наукових діячів, яких потрібно в першу чергу повертати нашій історичній пам'яті, нашій неупередженій суспільній свідомості.

Література

1. Агалли Николай Дмитриевич [Текст]. – Державний архів Харківської області (ДАХО). – Ф. 928. – Оп. 1. – Од. зб. 28. – Арк. 1- 21.
2. Агалли Николай Дмитриевич [Текст]. – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО). – Ф.27. – Оп.17. – Од. зб. 74. – Арк. 1-7.
3. Отчёт ветеринарно-бактериологической станции Харьковского губернского земства. 1909 г. – 1911 г. [Текст]. – Х., 1912. – С. 1- 6.

ПРОФЕССОР АГАЛЛИ НИКОЛАЙ ДМИТРИЕВИЧ

Королев А.Г., к.вет.наук

Национальный научный центр «Институт экспериментальной и клинической ветеринарной медицины», г. Харьков

Аннотация. Статья посвящена выдающемуся ученому в отрасли эпизоотологии и микробиологии, профессору Харьковского ветеринарного института и директору Института научной и практической ветеринарии Наркомзему УССР М.Д.Агалли.

Ключевые слова: ветеринария, профессор М.Д.Агалли.

PROFESSOR OF AGALLI NICK DMITRY

Queens of A.G., k.vet.nauk

National scientific center «Institute of experimental and clinical veterinary medicine», m. Kharkov

Summary. The article is devoted a prominent scientist in industry of epizootology and microbiology, to the professor of the Kharkov veterinary institute and director of Institute of scientific and practical veterinary science of Narkomzemu of UKRAINE of M.D.Agalli.

Key words: veterinary science, professor M.D.Agalli.